

<https://doi.org/10.36007/4478.2023.207>

AZ OSZTRÁK TANÍTÓNŐK ELHELYEZKEDÉSI LEHETŐSÉGEI – KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A BÉRKÉRDÉSRE – A DUALIZMUS KORI OSZTRÁK NEVELÉSÜGYI SAJTÓ TÜKRÉBEN

TÉGLÁS Eszter¹

ABSTRAKT

In the course of the research, I examined 3,638 coded units of four types of Austrian educational newspapers from the era of dualism (Österreichische Lehrerinnen-Zeitung; Der Lehrerinnen-Wart and its successors: Neuzeit, Frauenleben, Neues Frauenleben; Frauen-Werke; Mittheilungen des Vereines der Lehrerinnen und Erzieherinnen in Österreich) and processed it using the method of semantic content analysis, including naming analysis. Gehalt (salary) based on the categories I have defined in advance; Preis (price); Lohn (wage); Gehaltsklasse (salary category); Gehaltstufe (salary grade); Lehrerinnengehalte (teacher salary); Quartiergeld (accommodation money); Stipendien (scholarship); Beschäftigung (employment) I measured the frequency of occurrence of the contents to be studied in order to understand and describe the connections.

After the numerical part of the content analysis, I performed the evaluation of the data, the correlation between the quantitative indicators, the analysis and then the presentation with the help of diagrams. I tried to present quantifiable conclusions during the investigation, also revealing the possible reasons behind the numbers and to see the new results.

KEYWORDS

Austrian women's education, dualism, semantic content analysis, naming analysis, women's history, gender

BEVEZETÉS

A kutatás tárgya

A tanulmányban a dualizmus kori osztrák női pedagógusok bérezéséről alkotott újságírói vélekedéseket kívánom bemutatni a korabeli pedagógiai folyóiratok, periodikák segítségével. A kutatás során négyféle német nyelvű osztrák dualizmus kori lap (Österreichische Lehrerinnen-Zeitung; Der Lehrerinnen-Wart - és utódlapjait: Neuzeit, Frauenleben, Neues Frauenleben címeikkel; Frauen-Werke; Mittheilungen des Vereines der Lehrerinnen und Erzieherinnen in Österreich;) 3638 db kódolt egységét dolgoztam fel a nevezett témában a szemantikai tartalomelemzés módszerével.

Az újságok megjelenési helye Bécs és Korneuburg, melyek elsősorban az osztrák hölgyek, tanítónők helyzetét mutatják be, gyakran párhuzamot állítva a „felsőbbrendűnek” vélt férfi tanerővel.

¹ Téglás Eszter, Pécsi Tudományegyetem „Oktatás és Társadalom” Doktori Iskola, teglas.eszter@tolna.gov.hu

Mint ismeretes a kutatott korszakban (1889-1910) és azt megelőzően is erősen élt az ősi sztereotípiák, ami szerint a nőknek otthon, a tűzhely mellett volt a helyük, legfőbb feladatuk a család összetartása, a gyermekek nevelése illetve „a férfi” kiszolgálása.

Úgy vélték, a nő alacsonyabb termetű, vékonyabb testalkatú, kisebb az agytérfogata, az agykapacitása miatt pedig kevésbé alkalmas a logikus gondolkodásra, tehát a nő mind fizikálisan, mind szellemileg gyengébb. Egy gyengekező nő a fiatalok fegyelmezetlenségét nem tudja elég erősen és hatékonyan kezelni, ami viszont az erős jellem kialakulását lehetetlenné teszi. Egy tanítónő esetében „a gyenge nőt” nem tartották alkalmasnak arra, hogy az iskolát kifelé elégséges módon és méltóképpen képviselje.

Általánosságban elmondható, hogy a nő alárendelt szerepet töltött be, mely elnyomottság nemcsak a családon belül, hanem azon kívül is érezte hatását. A nők korlátokba ütköztek az élet számos területén, mint például a politikában, a továbbtanulásban és a munkavállalásban. Ebből az értékrendből fakadó szorításból a nőknek kiválni csak lassan, kis lépésekkel, küzdelmes áron lehetett. A vizsgált korabeli folyóiratok szerkesztői, írói szerint a pedagógiai folyóiratoknak az egyik legfőbb feladata az, hogy oldjanak a szorításon, ezeken a „kis lépcsőfokokon” való feljebb haladást elősegítsék és a nők alacsonyrendűségét lehetőségeikhez mérten egyfajta „magasabb szintre” emeljék.

Az *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung* című pedagógiai lapot, azaz az „*Osztárak Nevelőnők és Tanárnők Egyesületének lapját*” és a valamennyi általam vizsgált lapot azért hozták létre, hogy segítséget nyújtsanak a fent nevezett akadályok, korlátok feloldásában azoknak a nőknek, akik a tanári pályát választották. A pedagógiai folyóiratok írói főként olyan elszánt pedagógusok, akik félelmet nem ismerve írtak az oktatásügy problémáiról, a tanítónők helyzetéről. Több szempontból tanulságos, sokat mondó példákat idézek, melyek korhűen tükrözik a nők, tanítónők helyzetéről alkotott korabeli vélekedéseket.

A kutatás alapkérdései

A tanulmány középpontjában a dualizmus kori osztárak - különös tekintettel a bécsi tanítónők - munkaerőpiaci helyzetének szemléltetése áll, elsősorban a pedagógiai folyóiratok tükrében 1889-1910-ig terjedő időszakban. A kutatás során arra kerestem a választ, hogy a korabeli újságírók a különböző lapokban milyen gyakran írtak a tanítónőket érintő elhelyezkedési nehézségekről, a bérekérdésről. Milyen bérezési problémák adódtak a vizsgált időszakban? Mi foglalkoztatta az írókat, a tanítókat, az olvasókat a bérekérdést illetően? A tanítónők számára milyen álláslehetőségeket kínáltak az egyes folyóiratokban? A forrásfeltárás során arra törekedtem, hogy a korabeli vélekedések alapján ne csupán az általános alapvetéseket mutassam be, hanem kitérjek a különböző bérezési kategóriák/rendszerek, fizetési fokozatok – azok módosulásának – bemutatására az alapfokú oktatásügy egyes színterein.

A kutatás forrása és módszerei

A kutatás során négyféle dualizmus kori osztárak nevelésügyi lap (*Österreichische Lehrerinnen-Zeitung*; *Der Lehrerinnen-Wart* és utódlapjai: *Neuzeit*, *Frauenleben*, *Neues Frauenleben* címekkel; *Frauen-Werke*; *Mittheilungen des Vereines der Lehrerinnen und Erzieherinnen in Österreich*) 3638 db kódolt egységét vizsgáltam meg és dolgoztam fel a szemantikai tartalom-elemzés módszerével, ezen belül is a megnevezés analízissel. Az általam előre meghatározott kategóriák alapján *Gehalt* (fizetés, illetmény); *Preis* (ár, díj); *Lohn* (bér); *Gehaltsclasse* (fize-

tési kategória); Gehaltstufe (fizetési fokozat); Lehrerinnengehalte (tanítói fizetés); Quartiergeld (szálláspénz); Stipendien (ösztöndíj); Beschäftigung (foglalkoztatás) az összefüggések megértéséhez, ismertetéséhez a tanulmányozni kívánt tartalmak előfordulásának gyakoriságát mértem.

A tartalomelemzés számszaki részét követően végeztem el az adatokból a kiértékelést, a mennyiségi mutatók közötti összefüggést, elemzést, majd diagramok segítségével a prezentálást. A vizsgálat során igyekeztem kvantifikálható következtetéseket felmutatni, a számok mögötti lehetséges okokat is feltárva, valamint láttatni az új eredményeket.

Hipotézis

A korabeli pedagógiai sajtó cikkeinek szemantikai tartalomelemző vizsgálata során, az analízis-, a mennyiségi mutatók kiértékelésének alapján, az eredmények reprezentatív bemutatásával árnyaltabb képet kaphatunk a századforduló háttérében meghúzódó a bérkérdés vonatkozásában a női tanerőt érintő „üvegplafon” hatás ok-okozati viszonyairól.

A NŐI TANERŐ HELYZETE

Példák a korabeli folyóiratokból a női tanerők helyzetéről

A nőkérdés főként az 1800-as évek végén és az 1900-as évek elején került az osztrák sajtó érdeklődésének előterébe. A nőtörténeti folyóiratok, női lapok, újságok keletkezése és elterjedése is erre az időszakra tehető. Például 1796-ban jelent meg az első női újság Grazban, melynek címe: *Gratzer Frauenzeitschrift* azaz *Grázi női újság*. Ezeket a nőknek szóló periodikákat akkoriban főként „leveleknek”, „Almanach”-oknak, „zsebkönyvecskének”, „notesznek” nevezték, a klasszikus értelemben vett „újság” kifejezés a 18. században nem igazán volt használatos, illetve elterjedt. Az első női újságok, amik kifejezetten a női publikumnak szóltak, a „*Vernünftige Tadlerinnen*”^[i], *LaRoches Pomona*, „*Theresie und Eleonore*” címetek viselték. A női lapok feladata – mint ahogy a többi korabeli médiáé – elsősorban az információ közvetítése volt, valamint lehetőséget teremtett egyfajta „nyilvános tapasztalatcserére” a hölgyek között. Az első nőmozgalmi újság, amely már hordozott feminista jegyeket önmagában Louise Otto-Peters *Frauenzeitung* „*Nők lapja*” című újság 1849-1852-ig működött. Radikális nőmozgalmi írásnak tekinthetők pl. a *Dokumente der Frauen* „*Női dokumentumok*” vagy a *Zeitschrift für Stimmrechtsbewegung* „*Újság a szavazati jogok mozgalmáért*”.^[ii]

Az általam vizsgált pedagógiai folyóiratok az interneten az Osztrák Nemzeti Könyvtár (Österreichische Nationalbibliothek) honlapján fellelhetők, melynek megnevezéséből is *ANNO Historische Zeitungen und Zeitschriften* következtethetünk arra, hogy a régmúlt, „történeti” újságait gyűjti össze.^[iii]

Ez a „virtuális olvasóterem” 19 éve működik, 2003-ban töltötték fel az első digitalizált adatokat. Több mint 500 db osztrák újságot, és folyóiratot találhatunk az adatbázisban, mintegy 10 millió digitalizált oldallal. A beszkenelt újságok sprektuma széles, megtalálhatjuk megjelenési éveiket tekintve az 1568-tól – az 1948-ig kiadott folyóiratokat, melyek ingyenesen letölthetők a honlapról. A weboldalon megközelítőleg 550 személy-, és 200 egyesület bemutatása valamint 160 digitalizált történeti periodika található.

Felmerülhet a kérdés, hogy a vizsgált korszakban kik azok az írók, akik érveltek a női tanerők fontossága mellett illetve ellen a korabeli pedagógiai sajtóban. Áttekintve az újságok több mint 16 évfolyamnyi számát megállapítást nyert, hogy az „ellentábor” legfőképpen a férfi pedagógusok köréből alakult ki, különös tekintettel a férfi tanárookra, vezetőkre, iskolaigazgatókra. Az 1894. júniusi számban megjelent egy összegző cikk „az elmúlt 25 év iskolaügyé-

ről”. Ebben a szerző továbbra is kritizálta, hogy a Körzeti Iskolatanácsban az iskolaigazgatók, akik a legbefolyásosabbak, még mindig a tanárnők alkalmazása ellen emelték fel a hangjukat, még akkor is, ha a tapasztalataik jók voltak. Ahol központilag el is rendelték a tanárnők alkalmazását, ott úgy léptek fel ellenük, mint egy fenyegető veszély és károkozás ellen.^[iv] *Veszélyt jelent-e az egyre több tanítónő alkalmazása az iskolára és a társadalomra?* címmel látott napvilágot egy cikk, mely mondattal akarták egyúttal alátámasztani az első polgári iskolagyűlés petícióját. Úgy vélték, a tanítónők egyre magasabb arányú alkalmazásával valójában a fiatalok erkölcsi nevelésének szintje, ami által pedig indirekt módon a társadalomé is növekszik. Az alsó társadalmi rétegekben a nőknek is keresniük kellett, így az otthonnak hiányzott a védelmezője, a gyermeknek nevelője. Ezeknek a gyerekeknek az iskola helyettesítette az otthoni, anyai nevelést. A cikkben megfogalmazásra került, hogy minél több gyermek élt a családban, az anyai befolyás egyre inkább egyenlő volt a nullával vagy káros, mert az anya a munka mellett képtelennek minősült a gyermekek nevelésére. Így az iskolára maradt a teljes nevelési feladat. Az „anyai nevelést” pedig a férfi tanárok érdemeinek elismerése ellenére csak a tanítónő tudta helyettesíteni. Azonos neműként gyengéd, belső kapcsolat kötötte össze őket a gyermekekkel. A férfi tanár annyiban képes nevelő befolyást gyakorolni a lányokra, amennyiben a tananyag mutatkozott nevelő jellegűnek. Ez a közvetett befolyásolás azonban nem bizonyult elégnek, ezért közvetlenül kellett felváltani. Ez csak a nőtől indulhatott ki azoknál a tantárgyaknál, amelyek egyrészt kifejezetten a női munkához tartoztak vagy azoknál, amelyek által egy esztétikai, etikai befolyást gyakorolhattak. Az illetet is csak a nők tudták megtanítani (alsóbb társadalmi rétegeknél a tanítónő). Az önállóságra nevelt nőt tartották képesnek az otthon nevelőintézménnyé alakítani. Az, hogy a nők csak korlátozott mértékben, alárendelt szerepben vehettek részt a nőnevelésben, az iskola feladatának teljesítését és a népnevelésének gátolását jelentette és ebben rejlett a társadalmi veszélyessége. Élt a nézet, ami szerint egyre több tanítónő alkalmazásával a fiatal lányok erkölcsi nivója közvetlenül, a népe pedig közvetve növelhető.^[v]

Problémát okozott a korban és ellenhangot váltott ki, hogy miközben a férfi tanárjelölteket már az érettségi bizonyítvány kézhezvételét követően alkalmazták, addig a tanárnők - akiknek a tanulmányait ösztöndíjakkal szinte egyáltalán nem támogatták és sokszor nélkülözéssel küzdöttek – kényszerítve voltak, hogy két vagy akár több évig magánintézetekben fizetség nélkül dolgozzanak, hogy a tanítói vizsgához szükséges gyakorlatot igazolni tudják. Ezeknek a tényeknek megfelelően a tanítónők előmenetele jelentősen elhúzódott és több szolgálati évet tudhattak maguk mögött, mint a férfiak. A férfi tanítók magasabb lakhatási támogatást is kaptak, mint a tanítónők. A férfi tanítóknak biztosították a fiúiskolák számos helyét, a fiú-, és lányiskolák fiúosztályainak tanítását valamint ezeknek az intézményeknek a vezetését. Ezeket az állásokat tanítónők kivételes esetben csak akkor kaphatták meg, ha nem állt rendelkezésre megfelelően képzett férfi tanerő. A bécsi férfi tanárok tartottak attól, hogy a tanárnők magasabb számban való alkalmazása lecsökkentené a férfiak számára hozzáférhető helyeket. Ennek azonban ellentmondott az a tény, hogy 1890/91-ben Ausztriában 910 tanári állás betöltetlen maradt. Nem volt tehát kényszer, hogy a lányiskolák tanítói állásait férfiakkal töltsék be különösen akkor sem, ha figyelembe vesszük, hogy Ausztriában nem volt egyetlen munkanélküli férfi tanító, ellenben végzett tanítónők százai kerestek maguknak munkát. A bécsi férfi tanárok az iskolavezetői állásokra való igényüket a családalapítással indokolták, azonban figyelembe kellett venni azt is, hogy a jobb állások birtoklása nem segítette elő a házasságkötést, mert statisztikailag igazolható volt, hogy a legjobb állásokkal rendelkező férfi tanárok között a legmagasabb a nőtlenek száma. A házasságkötések számának csökkenése a nagyvárosi fejlődés egy kísérőjelensége. Kérték a Minisztériumot, hogy védje meg a törvényes jogukat.^[vi] Egy másik vélemény alapján az 1870-es években azért kezdtek női tanítókat alkal-

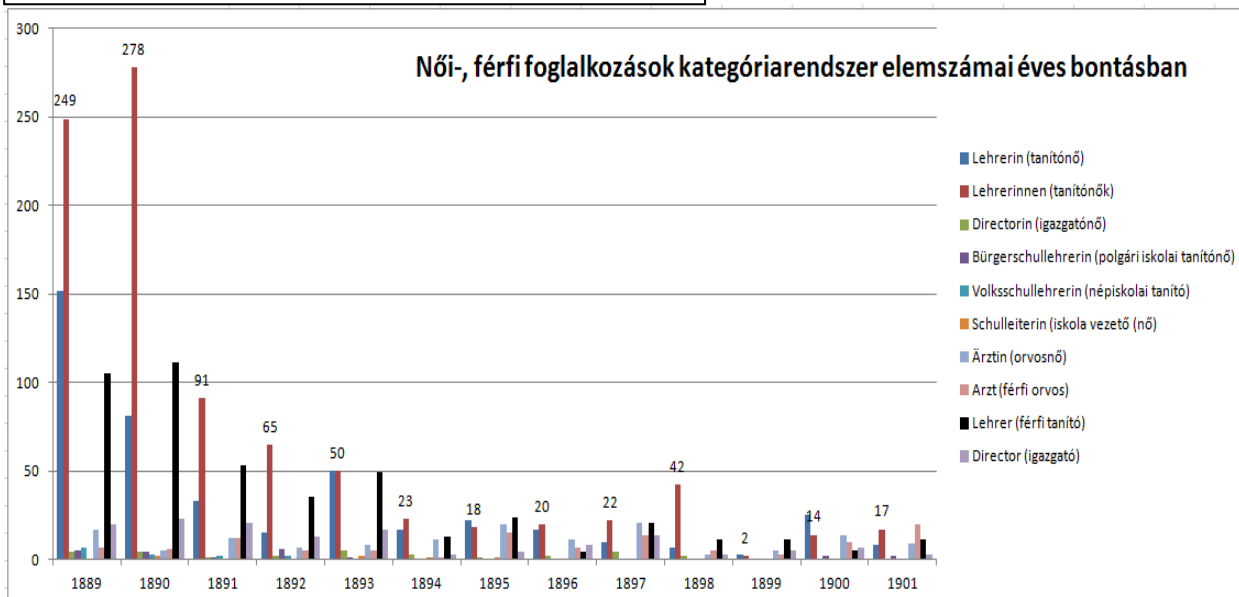
mazni a városi iskolákban, mert az iskolarendszer újjáalakítása után az igényeket nem lehetett kielégíteni a rendelkezésre álló férfi tanárokkal. Csak a többlet igényeket fedezték tanítónőkkel. A szükségletet nem lehetett csupán férfi tanárokkal lefedni, mert nem volt Ausztriában állás nélküli tanár. A tanárnők alkalmazása tehát nem férfiak hátrányára történt. Az újság szerkesztői szerint azonban a férfi és női tanítók tekintetében kettős mérce volt.^[vii] A következő táblázat az 1900-ban az osztrák népiskolában foglalkoztatott pedagógus létszámot mutatja be, melyből jól látszik, hogy kétszer annyi férfi tanítót foglalkoztattak, mint nőt.

Országok	valamennyi osztrák népiskolában foglalkoztatott pedagógus létszám (1900)		
	férfi	női	összesen
Nieder-Österreich (Alsó Ausztriai Főhercegség)	7788	4605	12393
Ober-Österreich (Felső Ausztriai Főhercegség)	1756	964	2720
Salzburg	553	255	808
Steiermark (Stájer Hercegség)	2546	1340	3886
Kärnten (Karintia)	962	303	1265
Krain (Krajna)(Szlovénia)	828	409	1237
Triest mit Gebiet(Osztrák Tengermellék-Trieszt)	240	263	503
Görz und Gradisca	457	278	735
Istrien (Isztria)	421	189	610
Tirol	2555	1447	4002
Vorarlberg	457	200	657
Böhmen (Cseh Királyság)	19324	6675	25999
Mähren (Morvaország)	7281	2406	9687
Schlesien (Szilézia)	1536	576	2112
Galizien (Galícia és Lodóméria Királyság)	6855	5027	11882
Bukowina (Bukovinai Hercegség)	987	400	1387
Dalmatien (Dalmácia)	772	347	1119
Összesen	55318	25684	81002

1. táblázat: *Österreichische Statistik der Allgemeinen Volksschulen und Bürgerschulen. Herausgegeben von der k.k. statistischen Central-Commission. Bécs, 1903. 2. füzet. 42.tábla 36.o. alapján készítette: Téglás Eszter*

A női-, férfi - elsősorban pedagógusi - foglalkozások kérdése kardinális kérdésnek számított a kutatott korszakban. Az alábbi diagram prezentálja, hogy ezek közül is a „Lehrerinnen” „tanítónők” helyzete érdekelte az *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung* íróit valamint az olvasóközönséget a leginkább. A vizsgált időszakban 1893-1900-ig minden évben több, mint 300-szor került leírásra a „Lehrerinnen” kifejezés. Ezek a számok kiemelkedően magasak az 1897-ben és 1898-ban voltak, ebben a két évben közel 1200-szor írták le a „tanítónők” szót. A férfi tanító „Lehrer” kifejezés előfordulási arányát tekintve jóval alacsonyabb, mint a tanítónő, ugyanakkor a többi foglalkozás típusal összehasonlítva a férfi tanítóság helyzete is meghatározó kérdésnek számított.

Lehrerinnen-Wart (Neuzeit és Frauenleben)

1. diagram: Női, férfi foglalkozások kategóriarendszer elemszámai éves bontásban a Lehrerinnen-Wart és utódlapjai (Neuzeit; Frauenleben) alapján, készítette: Téglás Eszter

A vizsgált időszakban számos kifejezetten a tanárnők elleni határozat, intézkedés született. A tanítónők alkalmazását ellenzők kinyilatkoztatták, hogy a női tanítók kevésbé elfogadhatóan oktatnak, mint a férfi kollégáik. Kérelmeket fogalmaztak meg arról, hogy ne alkalmazzanak tanítónőket vagy csak az alsó tagozatban. (A 60-as évek végén még azt tartották, hogy a tanítónők csak az előkészítő osztály oktatására alkalmasak.) Több újság és férfi vezető is tett olyan nyilatkozatokat, hogy a tanítónők alkalmazása drágább, mint a férfi tanerőé. A bérezés különbségéből azonban az derült ki, hogy inkább spórolnak a települések a tanítónők alkalmazásával. Az ellenmozgalmak és negatív vélemények ellenére mégis egyre több tanítónőt kezdtek alkalmazni, de csak amiatt, hogy az iskolakötelezettség bevezetésével tanárhiány keletkezett. A leírásokból kiderül, hogy a tanítónők teljesítményével kapcsolatos jelentések kielégítőek voltak és a lakosság köréből sem volt soha elégedetlenség velük illetve a munkájukkal szemben. A számuk így évről évre növekedni tudott. A polgári iskolákban tanító férfi tanárok továbbra is megpróbálták a kolléganők számának növekedését megakadályozni, például csak megfelelő férfi tanár hiányában alkalmazhatták az iskolák tanítónőt. Időközben az Osztrák Tanítónők és Nevelőnők Egyesülete is kezdett megerősödni, és folyamatosan arra törekedtek, hogy hangot adjanak és állást foglaljanak a fent említettekkel kapcsolatban. Az ellenvélemények ellenére vagy éppen azok hatására a legvégsőkig küzdöttek azért, hogy az oktatás minden szinten a nők kezébe is kerüljön.

„Mindig a régi nóta, mindig ugyanaz a harc. Minden tekintetben ugyanazt teljesíthetjük, ugyanazt dolgozhatunk, de követelni – nem! Még egy jelentéktelen részvételt sem engedélyeznek nekünk egy egyszerű tiszteletadásnál – ez természetesen a férfi kollégák megrövidítését, lekicsinyítését vonná maga után. Igen, ez egy nehéz, de nemes küzdelem; ne lankadjunk, mert csak a kitartás célravezető.”^[viii]

Álláslehetőségek tanítónőknek

Therese Blaschke *Melléktevékenységek tanítónőknek* című cikkében 1889 februárjában leírta, hogy a tanári munkára, mint mellékkeresetre tekintettek - különösen vidéken -. A törvényi előírások olyanok voltak, hogy mellékjövedelem nélkül is szerényen ugyan, de meg kellett tudni élni belőle. Az író úgy vélte, a béreket egy testületnek 10 évente felül kellene vizsgálnia.

A tanítónőknek - amennyiben szakoktatást végeztek, gondoskodtak a füzetek javításáról vagy felkészültek az oktatásra, akkor - nem sok szabadidejük maradt. Sokuknak a családjukról is gondoskodniuk kellett, például a szüleikről, fiatalabb testvéréről stb. Többen magánórákat adtak. Ezeknek az író akkor tartotta értelmét, ha az iskolából már kinőtt lányoknak továbbképzést jelentettek vagy olyan speciális képességeivel kapcsolatosak, amiket az iskolában nem tudtak gyakorolni, ilyenek voltak rajzolás, ének, nyelvek stb. A korrepetálást megterhelőnek ítélte a tanítónők számára. Javasolt melléktevékenységnek tartotta az írást, kiváltképp azoknak, akiknek volt tehetségük ehhez. Vidéken szép melléktevékenységnek számított a természettudományi speciális tan ápolása. Szerinte a madarak, bogarak kutatását és az ezzel kapcsolatban tapasztaltakat feljegyezhetnék volna és szakembereknek adhatták volna, azért, hogy aztán szaklapokban jelenhessen meg. A tanítónők legfontosabb melléktevékenységének a gyermekpszichológiát vélte. Úgy gondolta, a képzelet, érzés, érzékelés területén lehet megfigyeléseket gyűjteni. Ez egy olyan anyagot kínált, amire az empirikus pszichológiának még nagy szüksége volt.^[ix] A nők munkakényszeréből tőkét kovácsoltak. Azonos, néha több munkát vártak el tőlük alacsonyabb bérért. Nem tartotta igaznak azt az ellenvéleményt, hogy a legtöbb tanítónő keresete csak „tűpénz”, mert a szülők tartják el őket. Úgy vélte, nekik sem könnyebb a helyzetük (sokszor özvegy anya, beteg apa, árva testvérek várták), mint a férfiaknak, akik arra hivatkoztak, hogy el kell tartaniuk a családot.^[x] Marte Wolf felhívta a figyelmet arra, hogy a kis tartományi településeken csak egy népiskola (Volksschule) működött. Azok a szülők, akik a lányoknak további képzést szerettek volna biztosítani, el kellett küldeni őket nagyobb városokba vagy nevelőnőt fogadtak mellé. Ez sokszor meghiúsult a szülők szerény anyagi lehetőségei miatt. Ezért volt az, hogy sok lány nem tudta a tehetségét, az adottságait fejleszteni. A városokban sok tanítónő, nevelő, óvónő nélkülözött és kénytelen volt olyan állásokat elfogadni, amik nem feleltek meg a végzettségüknek. Vidéken pedig hiány keletkezett belőlük.^[xi] A tanítóság elhelyezkedését elősegítették a korban a különböző újsághirdetések. A következőkben felsorolt-, és az ehhez hasonló álláslehetőségek pl. az *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung* -ban, az újság végén található. Az 1894. január 1-jei számban összesen 31 darab állásajánlat olvasható. Kizárólag olyan hirdetéseket jelentettek meg a szerkesztők, amik a női nevelőknek szóltak. Elősegítve ezáltal is a nők elhelyezkedését. A hirdetésekből kiderült, hogy legfőképpen nyelvismerettel rendelkező nevelőket kerestek valamint előnyt jelentett a zongora illetve a zenei ismeret. Előfordult igényként a szakképesítés és a gyakorlat, azonban ez nem feltétlenül volt összhangban a munkáért cserébe felkínált honoráriummal. A bérezés egyébként 15-300 fl-ig változott és csak egy alkalommal olvashatjuk az imént említett legmagasabb összeget, mely esetben az elvárások is magasak voltak. Az álláskeresők a tudósítás címe alatt olvasható elérhetőségen (Bécs, I. kerület Wipplinger utca 8. szám) érdeklődhettek a hirdető adatairól.

Álláslehetőségek:

1. Idősebb óvónőt kerestek francia és német nyelvtudással Bécsbe, aki vállalta volna 2 kisfiú (9-10 évesek) tanítását. Fizetés 15 fl. havonta.
2. Izraeli nevelőnőt kerestek egy 10 éves kislányhoz Bécsbe, németet és franciát kellett tanítani valamint zongorázni. Bérezés: 30 fl. havonta.

3. Protestáns nevelőnőt kerestek Neumarktl-ba, 2 lányhoz (8-9 évesek) német, francia, zene oktatására.
4. Magyarországra kerestek 3 gyermekhez (5, 7 és 11 évesek) nevelőnőt német, francia tudással valamint zenei ismerettel.
5. Bécsbe kerestek óvónőt egy 4 és fél éves kislányhoz, aki zenét és kézimunkát tanított volna.
6. Szakképesített nevelőnőt kerestek Steiermark-ba 2 lányhoz, akik 12 és 15 évesek valamint egy 10 éves kisfiúhoz. Polgári iskolai szinten németet, franciát, angolt és zenét kellett tanítani.
7. Magyar nyelvismerettel rendelkező tanítónőt kerestek Tirnova-ba, elsősorban német, francia oktatásra valamint zenei ismeret tanítására és kézimunkára. Fizettség: 300 fl.
8. Óvónőt kerestek egy 6 éves lányhoz.
9. Nevelőnőt kerestek Budapestre 4 gyermekhez (6, 10, 12 és 14 évesek). Németet és franciát kellett tanítani.
10. Szakképesített nevelőnőt kerestek Admont-ba, német, francia és zenei oktatásra. Honorarium: 30 fl. havonta.^[xii]

Az *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung* 1894. januári számában egy gyakorlati példa olvasható az egyik pályázati kiírásról, annak sztereotipikus körülményeiről. Egy bécsi iskola (Alleegasse) tanítói állására férfi és női tanítók is jelentkeztek. Tekintettel arra, hogy az iskolába kevés diák járt és a jobb felügyelet érdekében is a Kerületi Iskolatanács egy tanítónő alkalmazását javasolta. A Tartományi Iskolatanács a javaslatot elutasította és a miniszteri rendeletre hivatkozott (tanárnők alkalmazása elsősorban lányiskolákban). A közösség képviselői azonban a választás szabadságára és arra hivatkoztak, hogy a törvény nem ismer nem szerinti különbségtételt, ezért megtámadták a döntést. A Tartományi Iskolatanácsot megillette ugyan a jog, hogy megvizsgálja, hogy az alkalmazott tanító a törvényben előírt képesítésnek megfelelő-e, azonban nem dönthetett arról, hogy férfi vagy nő tanítót alkalmazzanak. A Közigazgatási Törvényszék helyt adott a bécsi közösség panaszának. Mivel a pályázati kiírás nem tartalmazott nemre való korlátozást, ezért mind a férfiak, mind a nők joggal pályáztak. Azt a kérdést, hogy a lányiskolákban általában férfi vagy női tanárokat alkalmazzanak, az iskolafenntartóra hagyták. A nemre való korlátozásokat minden esetben az egyes pályázati kiírásokban fogalmazták meg.^[xiii] A tanári állások rendszerezésének szükségessége a tanárok neme szerint a kinevezéseknél szembevető volt. A kizárólag tanárnők számára kiírt állásokat (népiskolák és polgári iskolák I. csoportja) csak tanítónőkkel lehetett betölteni. A meghirdetett állásajánlatok között 19 db olyan volt, ami a férfiaknak és a nőknek is biztosított lehetőséget az elhelyezkedésre. A kor politikai viszonyai között senki nem bátorkodott arra, hogy azoknál a vezetői állásoknál, ahol a női jelölt képességei és szolgálati évei megfelelőnek bizonyultak, a női jelöltet javasolják felvételre. Az iskola és a kinevezések a politikai pártok „képviselési eszközei”, ami nem volt előnyös a tanároknak sem. Nem a tudás, az ismeretek, az alkalmasság és a méltóság volt a mérvadó.^[xiv] A polgári-, és a népiskolák megüresedő helyeit a pályázók nemének meghatározása nélkül írták ki. Így férfi tanárok is pályázhattak a leányiskolák számos állására. Egyes vélemények szerint, ha egy férfi, akinek el kellett tartania a családját meg tudott élni segédtanítói fizetésből, akkor a nőket sem kellett jobban megfizetni, mert nem ők voltak a családfenntartók.^[xv] Az, hogy a polgári iskolák tanítói állásai mindkét nem számára egyformán hozzáférhetőek voltak azt eredményezte, hogy Alsó-Ausztriában a 170 fő tanítóból 5 fő volt nő.^[xvi] A lányiskolákban szinte csak tanítónőknek írtak ki állásokat, így csak nőket vettek fel, de úgy vélték, hogy ez hosszú távon nem biztos, hogy tartható lesz, mert csak az iskolahatóság beavatkozásának köszönhető. Az utolsó kinevezéseknél látható volt, hogy azok az állások, ahol lehetőség volt a férfi és a nő tanárok között választani a tanítónők számára

elérhetetlenek maradtak. Említésre méltó a körülmény, hogy olyan állásokra, amelyekre bécsi tanárnők már évek óta vártak, máshonnan neveztek ki, rövidebb szolgálati idővel rendelkező tanerőt. A fenti jelenségekre az volt a magyarázat, hogy egyes állásokra „véletlenül” csak fiatalabbak jelentkeztek, így csak nekik volt odaadható az adott állás. Az iskolahatóság figyelmet szentelt az ügynek és új határozatokat hozott, amiktől a jövőben a hátrányos helyzet javulását várták.^[xvii]

Az Egyesület 40. évfordulója alkalmából mintegy „összegzésképpen” 1910-ben Rieger leírta, hogy 1869-ben összesen 84 fő tanítónő volt a tartományban, ami az összes tanító 3,6%-a. 14 iskolára és 2200 gyerekre jutott 1 tanítónő. Rieger szerint 3577 fő tanítónő volt, ami 34,8%, iskolánként két-három fő tanítónő, 133 fő gyerekenként 1 fő. Véleménye alapján ez is mutatja, hogy a tanítónők munkáját egyre jobban elismerték. Az előadó attól tartott, hogy az egoizmus határozza meg a törekvéseket, és ez lesz az egyedüli hajtóerő a pályaválasztásánál. Minden törekvésnek csak az a célja, hogy a megszerzett képességek javítsák az egyén helyzetét a társadalomban. Szerinte a szakma ezért belső értékéből veszítene. Sokak azért szenvedtek „hajótörést”, mert hiányzott belőlük a szakmához szükséges felelősségvállalás.^[xviii]

A pedagógusi bérezésről

A tanítóság, a női pedagógusok bérekérdése szenzitív témának számított a vizsgált korszakban. A járandóság vonatkozásában ugyanis jelentős eltérések mutatkoztak meg a női pedagógusok és a férfi pedagógusok között. Az alapprobléma abból fakadt, hogy a férfi tanítók sokkal több fizetést, egyéb juttatást kaptak ugyan azért a munkáért, mint a hölgy kollegáik (2. táblázat).

Egyes vélekedések - a jelentős béreltérések ellenére - a tanítónők bérének további csökkentését javasolták, számtalan indokkal megalapozva követeléseiket. A szálláspénzekről szóló törvényjavaslattal kapcsolatban 1889. október 24-én tartottak egy gyűlést. A tanárnőket ugyanis ki akarták zárni a kedvezményből azzal az indokkal, hogy a férfi tanároknak el kell tartaniuk a családjukat.

A nőpárti, feminista álláspont alapján azonban a férfi tanárok fele nőtlen és igazságtalan lett volna egy nőtlen fiatal férfi tanárt egy idősebb, régóta a szakmában levő tanárnővel szemben előnyben részesíteni. Mindenhol dicsérték a tanítónőket, miért kellene akkor a bérüket csökkenteni. A cikkből kiderült, hogy a tanítónők egy petíciót nyújtottak be a témában. Helytelen nézőpontnak tartották, hogy egy egyedülálló tanítónőnek kevesebb pénzre volt szüksége, mint egy férfinak. A javasolt petíció azzal a kéréssel zárult, hogy a tartománygyűlés utasítsa el az iskolabizottság kérelmét és a férfi tanítók mellett az elővárosokban járó összeget a nőknek is szavazza meg. Mussil kisasszony javasolta, hogy törekedjenek a nők a passzív választójog megszerzésére is, amit a gyűlés résztvevői tapssal fogadtak. Úgy vélte, hogy amíg ez megtörténik, addig ugyan évszázadoknak kell eltelnie, de a jövő a nőké. A választójoggal politikailag is befolyást nyernének, ugyanis a hátrányos döntések a nők politikai hatalmának hiányára vezethetők vissza.^[xix] Úgy tartották, a tanítónők a tanárhiánynak köszönhetik, hogy felveszik őket a köznevelői állásokra és emiatt kezdik őket a férfi kollégáikkal egyenlően kezelni. A tanítónőre úgy tekintettek, mint egy létező rosszra, amivel ki kellett egyezni. A létért való küzdelem a nemek (férfi/nő) harmonikus összetartását megakadályozta, ami sajnálatosnak minősült az ifjúság érdekeit tekintve. A férfi és a nő a természetükénél fogva egymásra voltak utalva, arra, hogy kiegészítsék egymást, és semelyik másik területen nem tudtak olyan áldáson teremteni, mint az ifjúságnevelés területén. A tanárok egyik részének igazságtalan háttérbe szorításával (nők alacsonyabb bére) az egész réteg károkat szenvedett.

Nyilvános Népiskolában oktató tanárok bére átlagosan, nemek szerinti bontásban.	átlagosan 1 fő férfi ok- tató	átlagosan 1 fő férfi oktató	átlagosan 1 fő női oktató	átlagosan 1 fő női oktató
	1880	1900	1880	1900
Országok	Korona			
Nieder-Österreich (Alsó Ausztriai Főhercegség)	1716	2226	1387	1937
Ober-Österreich (Felső Ausztriai Főhercegség)	1605	1710	1143	1413
Salzburg	1290	1684	927	1300
Steiermark (Stájer Hercegség)	1371	1952	1060	1383
Kärnten (Karintia)	1072	1589	753	1178
Krain (Krajna) (Szlovénia)	1057	1462	890	1164
Triest mit Gebiet (Osztrák Ten- germellék-Trieszt)	1863	2589	1502	1896
Görz und Gradisca (Görz és Gra- disca)	962	1316	953	1027
Istrien (Isztria)	910	1218	776	974
Tirol	462	942	310	640
Vorarlberg	722	1332	53	765
Böhmen (Cseh Királyság)	1133	1541	1103	1254
Mähren (Morvaország)	1254	1807	851	1337
Schlesien (Szilézia)	1105	1782	492	1485
Galizien (Galícia és Lodóméria Királyság)	720	1083	799	811
Bukowina (Bukovinai Hercegség)	918	1430	916	923
Dalmatien (Dalmácia)	836	1200	640	853
átlagosan	1156	1639	892	1190

2. táblázat: Österreichische Statistik der Allgemeinen Volksschulen und Bürgerschulen. Herausgegeben von der k.k. statistischen Central-Commission. Bécs, 1903. 2. füzet. 50.o. alapján készítette: Téglás Eszter

A férfiak azzal, hogy ezt a visszaélést támogatták pillanatnyilag nyereséget értek el, de a jövőre nézve ártottak maguknak (is), mert azzal, hogy a tanítónó „olcsóbbá vált” a kereslet is megemelkedett iránta. Látszat okokat sorakoztattak fel, annak igazolására, hogy nekik járt a fizetésemelés, a kolléganőiknek azonban nem. Többletkötelezettségként a katonai szolgálatot (sorkötelezettség) említették, ami feljogosította őket a magasabb bér követelésére. Közben figyelmen kívül hagyták, hogy a katonai szolgálat nem tanárként, hanem állampolgárként kötelezte őket. Az állam a tanítónőktől azonos előképzettséget követelt és sokszor még többet is várt el, mint a férfiaktól, annak érdekében, hogy elismerjék az alkalmasságukat. A tanítónők örültek a törvényjavaslat elutasításának, miszerint az elővárosokban élő férfi tanárok plusz lakáspénzt kaptak volna, mert ezzel egy nagy igazságtalanságot gátoltak meg.^[xx]

1890 márciusában megjelent egy cikk arról, hogy február 15-16-án rendezték az alsó-ausztriai tanári béreket. Az iskolabizottság a béremelést csak a férfi tanárok bérére korlátozta, amit azzal indokoltak, hogy a családot nekik kellett eltartaniuk. Ludwig Heinemann képviselő kezdeményezte ugyan a férfiak és nők egyenlő bérezését, de ezt rajta kívül csak további 4 képviselő támogatta.^[xxi]

1892 őszén a segédtanítónők több mint 1/3-a 10-15 év szolgálati viszonyal rendelkezett, a férfi vezető pedagógusok (nem iskolaigazgatók) között 146 fő volt, aki csak 6-14 éve volt iskolai szolgálatban. A tanárnők alapbérének csökkentését nem tartották igazságosnak azért sem, mert a nőtlen, családot el nem tartó férfi tanárok száma a tanárnőkéét jóval meghaladta, azonban ők akadály nélkül magasabb bérkategóriába léphettek. Amennyire a tartomány számára lehetséges volt, hogy a férfi tanárok jóval magasabb arányát a szükséges eszközökkel támogatta, annyira tartották hihetetlennek azt, hogy a csekély számú tanárnő esetében ez nem lehetséges. Annál is inkább, mert épp a tanárnőktől követeltek sok esetben nagyobb munkateljesítményt. A szükséges pénzügyi eszközök rendelkezésre bocsátása megszorításokat is jelentett, azonban a tanárnők járandóságain való spórolás annyira elenyésző volt az egyéb iskolaügyi kiadásokhoz képest, hogy a javaslatot ezért még a legszegényebb adófizető polgár is elutasította volna. A béremelésből való kizárás nem csak anyagi veszteséget jelentett az érintetteknek, hanem sértő mellőztetést is. Az eljárást példa nélkülinek tartották.^[xxii]

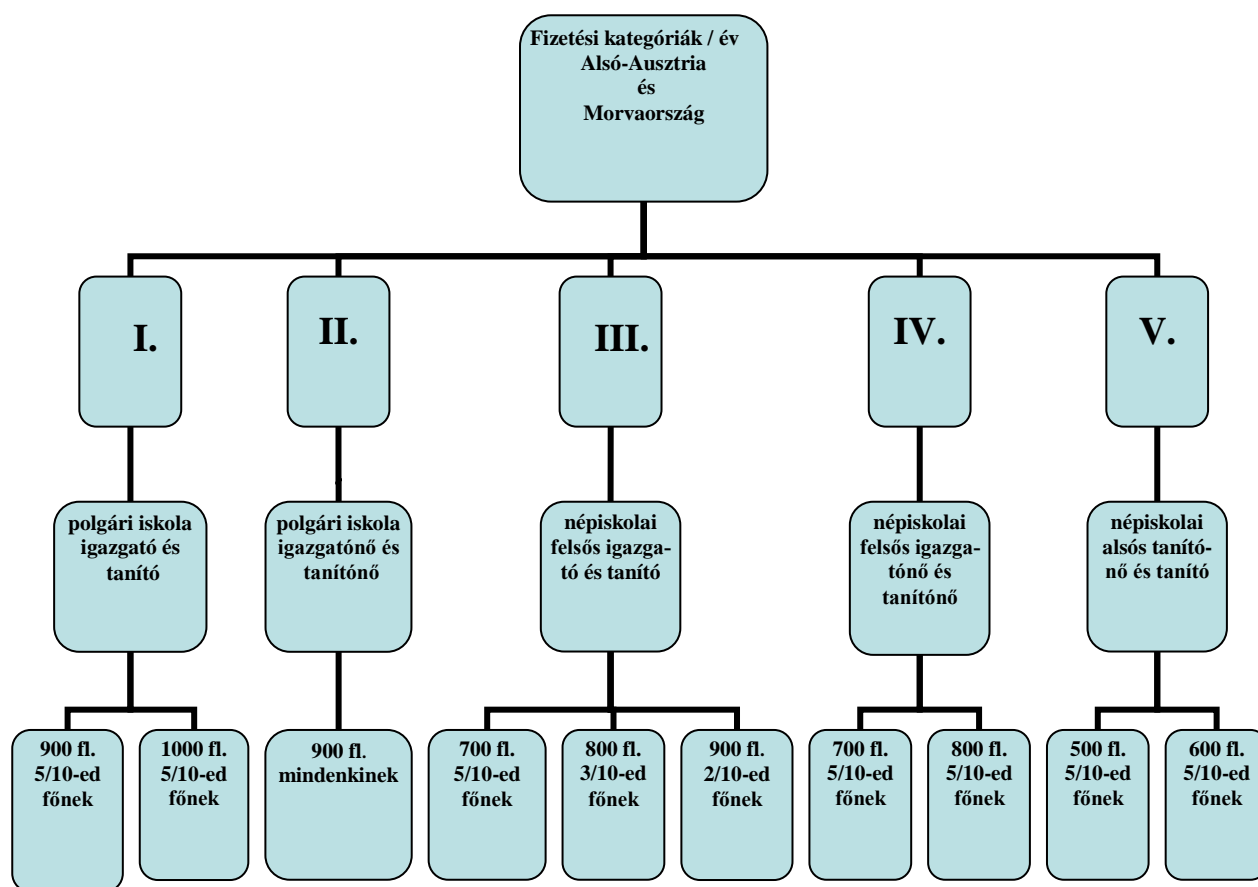
A tanítóóság a fő-, és a mellékállások jövedelmén kívül ösztöndíjra lehetett jogosult. 1893-ban például Ignacz Singer'sche Alapítvány ösztöndíj pályázatát írt ki az alsó osztályokban dolgozó bécsi tanítók részére. Előnyt élvezett, aki nem rendelkezett kellő jövedelemmel, illetve akit munkássága alapján méltónak találtak a jutalomra. Az ösztöndíjat 20 fő részére állapították meg 100 fl. összegben. A kérvényeket legkésőbb 1893. április 7-ig lehetett benyújtani, a szerkesztőség felhívta a pályázók figyelmét, hogy a határidőn túl beérkező anyagokat nem áll módjukban elfogadni.^[xxiii] Ignaz' Singer'sche iskolaalapítvány keretéből utazási ösztöndíj a bécsi népiskola és a polgári iskola tapasztalattal rendelkező, rászoruló pedagógusainak.

- 2 ösztöndíj 300 fl. értékben a süketnémákkal foglalkozók számára
- 2 ösztöndíj 250 fl. értékben a leányokat tanítóknak
- 1 ösztöndíj 300 fl. értékben a gyermekjátékok, a fiatalok testi nevelésének tanulmányozásához „népiskolatorna”
- 1 ösztöndíj 300 fl. értékben a hátrányos helyzetű gyermekek nevelésével foglalkozók részére
- 1 ösztöndíj 300 fl. értékben a fiúk kézügyességének fejlesztéséért felelős pedagógusoknak

A pályázóknak mellékelniük kellett a képesítésüket-, szolgálati idejüket igazoló okiratokat, valamint igazolást a hátrányos helyzetről (legkésőbb 1893. május 20-ig). Részletes tájékozta-

tást szombatonként kaphattak az érdeklődő pályázók, a feltételekről, az úti célokról, a kötelezettségekről, mint például a beszámolók megírásáról.[^{xxiv}]

1894. március 1-jén olvashatunk először az *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung* című pedagógiai lapban arról, hogy 1894 februárjában módosításra került Alsó-Ausztriában, Csehországban és Morvaországban a polgári- valamint a népiskolai igazgatókra, tanítókra vonatkozó fizetési törvény. A törvényi szabályozás ún. fizetési kategóriákat határozott meg, mindhárom országrészre vonatkozóan, ugyanakkor alapjaiban különbözött Alsó-Ausztria és Morvaország fizetési kategóriarendszere Csehország fizetési kategóriarendszerétől. A következő diagramon az Alsó-Ausztriában és Morvaországban meghatározott öt fizetési fokozatot szemlélteti, ebből az első kettő kategória a polgári iskolában dolgozó tanerő éves bérére, a harmadik, negyedik, ötödik fizetési kategória a népiskolai tanítók éves bérére vonatkozik.

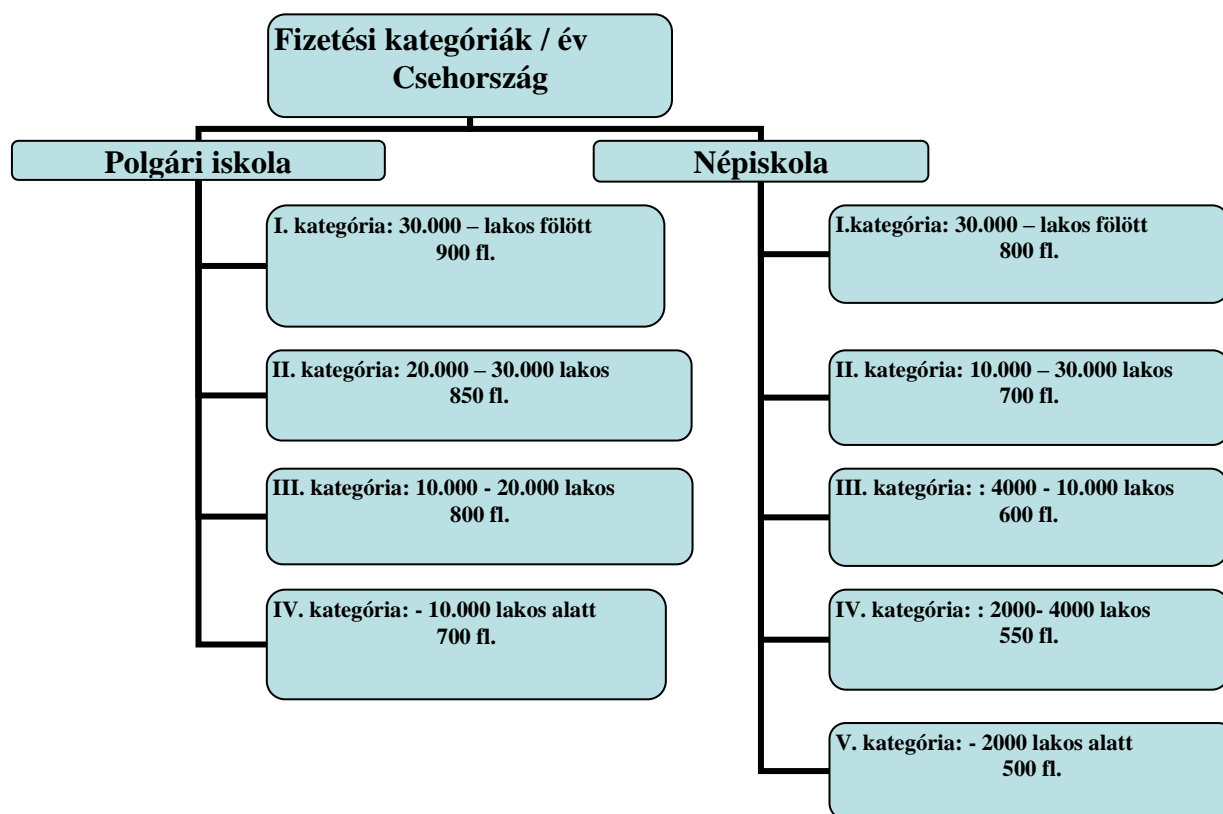

2. diagram: Fizetési kategóriák/év Alsó-Ausztria és Morvaország vonatkozásában, *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung* 1894. február 2. II.évf. 3. szám. 36-37.o. alapján készítette: Téglás Eszter

Mindegyik kategória vonatkozásában meghatározásra került, hogy a tanerő hányadát kell belesorolni. Az új bérrendszer nem tett különbséget a vezető és az alkalmazott pedagógusok között, például a polgári iskolában minden női pedagógusnak 900 fl. lett a fizetése függetlenül a beosztásától, ugyanakkor a nemek szerinti megkülönböztetés erősen rányomta bélyegét az egyes fizetési fokozatokra. A polgári iskolában dolgozó férfi pedagógusok fele 100 fl.-nal több fizetést vihetett haza egy évben ugyanazért a munkáért, mint hölgy kollégái. A népiskolában dolgozók bére árnyaltabb képet mutatott, attól függően, hogy „Oberlehrer” „felsős tanító” vagy „Unterlehrer” „alsós tanító” munkakört töltött be a pedagógus. A III. és a IV. fizetési

kategória különbséget tesz felsős férfi és felsős női tanító között, az V. fizetési csoportba nemtől függetlenül minden alsós népiskolai tanító beletartozott. Amíg a polgári iskolában dolgozóknak 900-1000 fl. volt a keresetük, a népiskolai dolgozóknak 500-900 fl. között mozgott az alapbérük nemtől – és azon belül a beosztástól, kivéve az V. kategória – függően. Azt, hogy egy fizetési kategórián belül, ki hány florint kereshetett, meghatározta még például a szolgálatban eltöltött idő és a szakvizsga megléte. Az első kategóriába tartozó pedagógusoknak öt éves szolgálati idő elteltével 100 fl.-nal növekedett a fizetésük, a II-V. kategóriába tartozóknak pedig 50 fl.-nal. Egy tanító összesen 6 alkalommal kaphatott hasonló jellegű plusz juttatásokat a szolgálati idejük után.

Alsó-Ausztriában és Morvaországban ún. „személyi osztályozású” kategóriarendszereket határoztak meg, miközben Csehországban megmaradt a bérek „területi osztályozású” kategorizálása. Nemtől függetlenül itt alapvetően két nagy csoportot határozhatunk meg, a polgári iskolákban valamint a népiskolákban dolgozó tanítókat. Köztük a bérezési differenciát a lakóhelyük lélekszáma képezte. Akik a fővárosban vagy a nagyobb városokban – ahol meghaladta a 30.000 lélekszámot a lakosok száma – dolgoztak a legmagasabb, azaz az I. fizetési kategóriába tartoztak, tehát polgári tanító estén 900 fl.-t, népiskolai tanító estén 800 fl. alpbért kerestek. Amint azt az ábra szemlélteti, ahogy csökkent a lakosság száma, úgy csökkent a bérezés.

3. diagram: Fizetési kategóriák/év Csehország vonatkozásában, Österreichische Lehrerinnen-Zeitung 1894. február 2. II. évf. 3. szám. 37.o. alapján készítette: Téglás Eszter

Alsó-Ausztriában a tanárok bérét szabályozó törvénnyel kapcsolatos tanácskozások a női tanerő hátrányára váratlanul döntő fordulatot vettek, ugyanis a Tartományi Bizottság a fizetés-emelést csak a férfi tanerők engedélyezte, ezért a Tanárnők és Nevelők Egyesülete az alsó-ausztriai kolléganők érdekében petíciót nyújtott be.

A petíció tartalmi lényege:

A bérek rendezésére kielégítő megoldást vártak. Az alsó-ausztriai tanárnők azonban egy napilap jelentéséből értesültek arról, hogy a Tartományi Bizottság egy határozatában lecsökkentette a tanárnők alapbéréit. Az iskolabizottság azzal indokolta a határozatát, hogy a polgári törvénykönyv értelmében a férfiak kötelessége a család eltartása és mivel a nőket ehhez hasonló kötelezettség nem terheli, így jogos a tanárnők bérének csökkentése. A bérezést illetően a férfiak jelentősen jobb előmeneteli viszonyai miatt olyan jelentős eltéréseket mutattak, hogy egyenlő bánásmódról nem lehetett beszélni. Az adatokból kiderült, hogy a tanárnők, a polgári iskolákban tanítók elenyésző számát kivéve, a jobban fizetett állásokat egyáltalán nem érték el és számukra a legmagasabb szint az volt, ami a férfi tanároknak csak egy rövid átmeneti állapotot jelentett a vezető pedagógussá történő előrelépésük előtt.

Több újság és férfi vezető is tett olyan nyilatkozatokat, hogy a tanítónők alkalmazása drágább, mint a férfi tanerőé. A bérezés különbségéből azonban az derült ki, hogy inkább spórolnak a települések a tanítónők alkalmazásával. Magasabb volt átlagosan az általuk leadott órák száma is. Az ellenvélemények ellenére továbbra is küzdöttek azért, hogy a lányok oktatása minden szinten a nők kezébe kerüljön. Nem csak a jövőt, a jelent is nehéznek tartották a tanítónők számára. Sokan nem számíthattak szülői segítségre, a kereset viszont kevés volt, ezért kénytelenek voltak magánórákat is adni az oktatás után. Sokan ugyanis nemcsak a saját létfenntartásukról gondoskodtak, hanem szülő vagy testvér eltartásáról is, amiért sok külön tevékenységet kellett végezniük.^[xxv]

Általában a férfi tanárok a nőkhöz képest két évvel korábban léptek magasabb fizetési kategóriába. A cikk írója nehezményezte, hogy a férfiakat hamarabb előléptetik, míg a tanítónők közül az elkövetkező 5 évben senki nem számíthatott előléptetésre. A tanítóknak sok előrelépési lehetőségük volt, míg a tanítónőknek nem.^[xxvi]

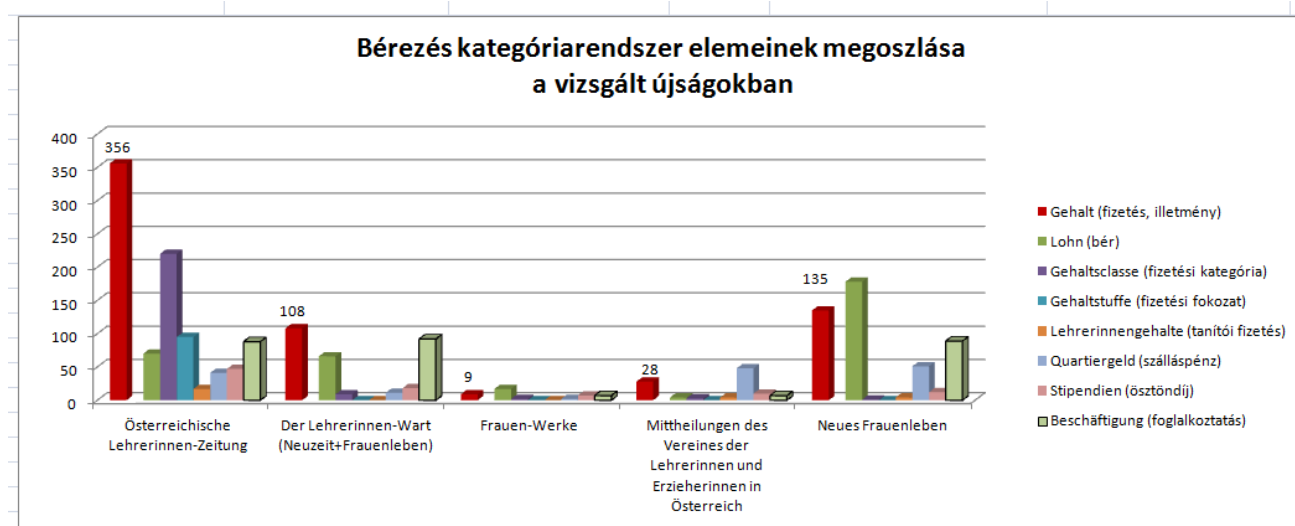
Karintiában is elmaradt a tanítónők bérezése a férfiakétól, sőt létrehoztak egy olyan külön kategóriát is, amiben az előrelépés számukra nem volt lehetséges. A karintiai tanítónők ezért egy petíciót nyújtottak be a tartománygyűlésnek, amiben kérték, hogy a férfiakkal azonos bért kapjanak.^[xxvii] – végül a petíció elutasításra került lsd.^[xxviii] *Karintiai tanárnők petíciója* címmel megjelent egy cikk 1896-ban. Dr. v. Hibler képviselő álláspontja szerint a legalacsonyabb fizetések is nőttek az előző évben az újrendezés miatt, de a tanítónők egyenjogúságát ismét figyelmen kívül hagyták. A fizetések még mindig túl alacsonyak voltak és a tanítónők csak a 80%-át kapták a férfiak fizetésének. Igazságtalannak tartotta, hogy ugyanazt a képzést kapták, ugyanazt kellett teljesíteniük és mégis más volt a bérük csak azért, mert a női nemhez tartoztak. ^[xxix]

1908-ban kérték a törvény sürgős megváltoztatását, arra vonatkozóan, hogy a magasabb fizetési kategóriákba lépés elsődleges feltétele a szolgálatban töltött évek száma legyen, mert eddig más tényezőket vettek elsősorban figyelembe például az iskolai hatóságok által elismert tevékenység/hatékonyság és a szolgálati idő csak ezek után következtek. Egy-egy tanfelügyelő-váltással sokszor teljesen ellentétes minősítések születtek. Kérték továbbá a szolgálati idő csökkentését. A nyugdíjba vonuláshoz 40 év volt szükséges, de a teljesítményt illetően rendkívül megnövekedtek az elvárások az utóbbi évtizedekben. Az egzisztenciális feltételek azonban évről évre romlottak. Az erőteljesebb leterhelés miatt csak kevesen érték meg azt a kort, amivel nyugdíjba vonulhattak, ezért kérték, hogy a nyugdíjhoz szükséges szolgálati időt 35 évre, az magasabb előképzettségűeknek pedig 30 évre csökkentsék le. Több ízben előfordult,

hogy egy még nem nyugdíjas, elhunyt tanár vagy tanárnő temetési költségeit a kollégáknak kellett összeadniuk. A törvény csak az özvegyeknek, ilyen hiányában a gyermekeknek adott jogosultságot, hogy a temetés és kórházi kezelés költségeire az utolsó hónap keresetének háromszorosát igényelje. A jogi szabályozás ezt később kiterjesztette olyan személyekre is, akik igazolták, hogy az ápolás vagy a temetés költségeit ők viselték.^[xxx]

Kérték a tanítónők lakástámogatásának emelését, mert az akkori összegből a bérleti díjak drágulása miatt nem engedhetett meg egy tanítónő, aki az egész életét az iskolának szentelte, egy előszoba, konyha, nappali és hálóból álló lakást béreljen. A tanítónők kénytelenek voltak a költségeket a táplálkozás rovására vagy különórák vállalásával előteremteni. Ez az egészségük rovására ment. Azok száma pedig, akik a szülőknél laktak alacsony volt.^[xxxi]

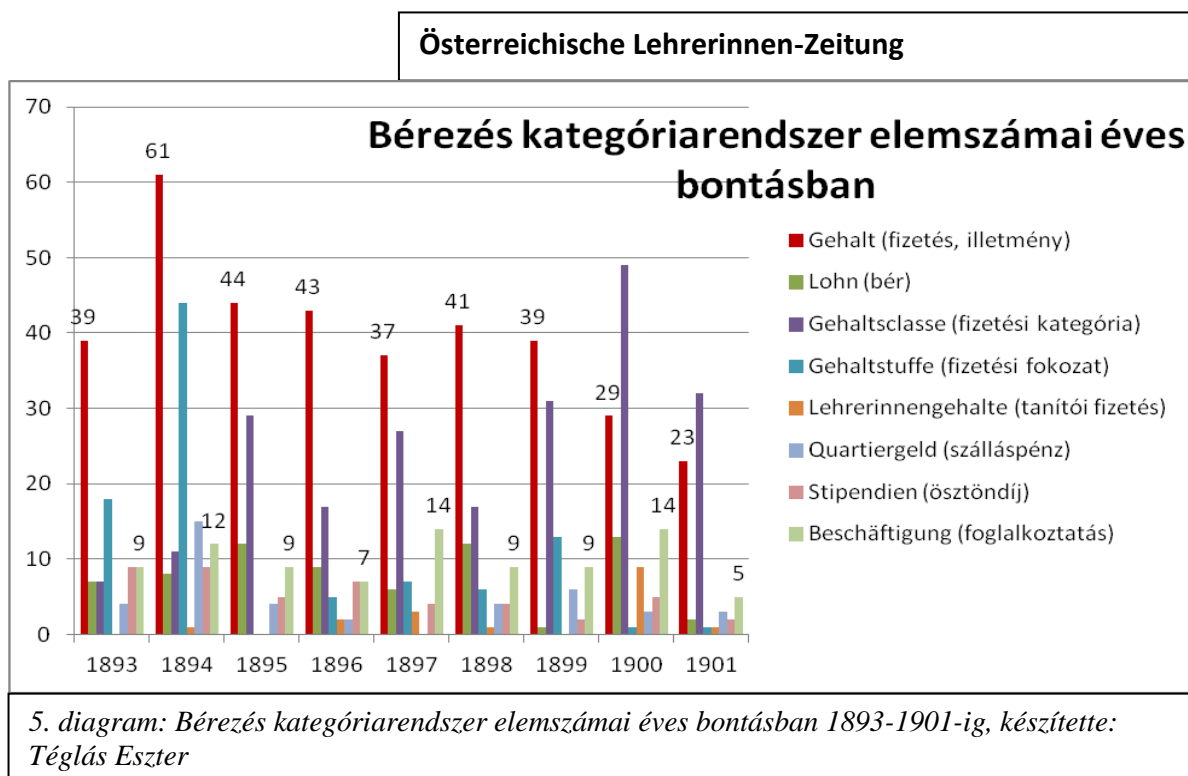
A pedagógusi bérezés alakulása, a férfi-, és a női tanítók fizetésének összehasonlítása folyamatosan a figyelem középpontjában állt. Az összes általam kiválasztott pedagógiai folyóirat valamennyi cikkét megvizsgálva, megállapítható, hogy az *Oszták Tanítónők* lapja foglalkozott a legtöbbet a fizetés kérdésével, ezen belül is a „Gehalt” azaz „fizetés, illetmény” szavakat használták a folyóirat írói, pontosan 356 alkalommal került leírásra a vizsgált időszakban, hasonlóképpen magas számban olvasható az újságban a fizetési fokozatok/fizetési kategóriák kialakításával, az azokba való besorolással kapcsolatos cikkek.

4. diagram: Bérezés kategóriarendszer elemeinek megoszlása a vizsgált újságokban, készítette: Téglás Eszter

A *Der Lehrerinnen-Wart* című lapban a „fizetés” és a „bér” mellett helyet kap a tanítók foglalkoztatásának kérdésköre is, ami megközelítőleg 100-szor kapott említést az újságban.

A továbbiakban három folyóirat kategóriarendszer elemszámait prezentálom éves bontásban oszlopdiagram segítségével. Az *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung* című folyóiratban 1894-ben foglalkoztak az újságírók a legtöbbet a fizetés és az illetmény körüli változásokkal, ugyanis ebben az évben jelentős fordulóponthoz érkezett az alsó - ausztriai tanítónők bérezésének meghatározása az 1894-es februári fizetési törvény módosításával. Az évek előrehaladtával ez a szám közel 38%-kal csökkent.

BEFEJEZÉS

Összegezve a vizsgált időszakot, megfigyelhető, hogy számos kifejezetten a tanítónők elleni határozat, intézkedés született. Több újságíró és férfi vezető is tett olyan nyilatkozatokat, hogy a tanítónők alkalmazása drágább, mint a férfi tanerőé. A bérezés különbségéből azonban kiderül, hogy inkább spóroltak a települések a tanítónők alkalmazásával. A nőnevelés-történet különösen az elmúlt évtizedek társadalomtörténeti, mikro- és mentalitástörténeti, illetve gender-kutatásainak köszönhetően került az érdeklődés homlokterébe. Mivel Magyarországon jelenleg meglehetősen kevés a szakirodalom a dualizmus kori osztrák sajtó feltárásáról a tartalomelemzés módszerével, így a kutatás elméleti és gyakorlati relevanciáját tekintve kiemelten fontos, melynek eredményei a nőnevelés, nőtörténeti valamint a gender-kutatás területeken is hasznosíthatóak.

IRODALOMJEGYZÉK

- [ⁱ] Erkölcsi hetilap, Lipcsében adták ki 1725-1729-ig Johann Christoph Gottsched közreműködésével
- [ⁱⁱ] BITTERMANN-WILLE, Christa – HOFFMANN-WEINBERGER, Helga. *Historische Frauenzeitschriften*. In: KolloquiA: Frauenbezogene/feministische Dokumentation und Informationsarbeit in Österreich. Bécs 2001, pp. 355–384. A női sajtó kialakulásának témájáról átfogóan lásd: KÉRI, Katalin. Női lapok a 18-19. század Európájában. *Valóság*, 1997/ősz-tél, pp. 74–78.
- [ⁱⁱⁱ] A honlap internetes elérhetősége: <http://anno.onb.ac.at/>, letöltés ideje: 2022.08.15.
- [^{iv}] LUISE, B.: Betrachtungen zum Jubiläum des Reichs-Volksschulgesetzes. *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung* 1894. II/11. pp. 162–164.
- [^v] Ist die vermehrte Anstellung von Lehrerinnen eine Gefahr für die Schule und die Gesellschaft? *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung* 1896. november 1. IV/20. pp. 313–316.
- [^{vi}] BORSCHITZKY, Frau. Die Denkschrift der Lehrerinnen. *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung* 1894. január 15. II/2. pp. 19–21.
- [^{vii}] Eine Erwiderung (zu: Der neue Einreichungsmodus...). *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung* 1895. december 1. III/22. pp. 349–355.
- [^{viii}] K-Y. Correspondenz-Was will das werden? *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung* 1894. január 1. II/1. 10. p.
- [^{ix}] BLASCHKE, Therese. Die Nebenbeschäftigung der Lehrerin. *Der Lehrerinnen-Wart*, 1889. február 10. I/2. pp. 4–5.
- [^x] Die Gehaltsverhältnisse der Lehrerinnen. *Mittheilungen des Vereines der Lehrerinnen und Erzieherinnen in Österreich*, 1908. október. 6. pp. 1–3.
- [^{xi}] WOLF, Marte. Lehrerinnen in kleinen Städten. „Frauenleben“. 1901. január 1. XIII. évf. 1. szám, pp. 13–14.
- [^{xii}] Mittheilungen aus der Stellenvermittlung des Vereines der Lehrerinnen und Erzieherinnen in Österreich. *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung*, 1894. január 1. II/1. pp. 15–16.
- [^{xiii}] Die Entscheidung des Verwaltungsgerichtshofes. *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung*, 1894. január 15. II/2. pp. 21–23.
- [^{xiv}] Zur Besetzung der Lehrstellen in Wien. *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung*, 1895. július 1. III/13. pp. 201–202.
- [^{xv}] D. L. Stimmen aus der Fachpresse anlässlich des Antrages Steiner. *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung*, 1896. február 1. IV/3. pp. 44–45.
- [^{xvi}] Eine sonderbare Kritik. *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung*, 1895. szeptember 15. III/16. 262. p.
- [^{xvii}] Der neue Einreichungsmodus in seiner Wirkung auf die Beförderung der Lehrerinnen. *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung*, 1895. november 1. III/20. pp. 314–317.
- [^{xviii}] RIEGER. Der Beruf der Lehrerin in der Gegenwart. *Mittheilungen des Vereines der Lehrerinnen und Erzieherinnen in Österreich*, 1910. december. 5. és 6. szám, pp. 2–11.
- [^{xix}] Correspondenz und Mittheilungen. *Der Lehrerinnen-Wart*, 1889. november 10. I/11. pp. 9–11.
- [^{xx}] Zum Schluss der Landtagssession! Ein Wort an die Lehrer. *Der Lehrerinnen-Wart*, 1890. január 10. II/1. pp. 2–4.
- [^{xxi}] Die Wertschätzung der Lehrerinnen in den Landtagen. *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung*, 1894. március 1. II/5. pp. 65–66.
- [^{xxii}] Zur Gehaltsregulierung in Niederösterreich. *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung*, 1894. február 1. II/3. pp. 33–36.
- [^{xxiii}] Vom Curatorium der Ignaz Singer'schen Schulstiftung: *Verein der Lehrerinnen und Erzieherinnen in Österreich*, 1893. I/5. 64. p. alapján
- [^{xxiv}] Ignaz Singer'sche Schulstiftung. *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung*, 1893. I/8. 104. p.
- [^{xxv}] Allgemeine Versammlung der Wiener Lehrerinnen am 5. Jänner 1895. *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung*, 1895. január 15. III/2. pp. 17–29.
- [^{xxvi}] Der neue Einreichungsmodus in seiner Wirkung auf die Beförderung der Lehrerinnen. *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung*, 1895. november 1. III/20. pp. 314–317.

-
- [^{xxvii}] Eine Petition der Kärntner Lehrerinnen. *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung*, 1896. január 15. IV/2. pp. 28–30.
- [^{xxviii}] Mittheilungen. Die Petition der Kärntner Colleginen-abgewiesen. *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung*, 1896. február 1. IV/3. 46. p.
- [^{xxix}] Die Behandlung der Petition der Kärntner Lehrerinnen. *Österreichische Lehrerinnen-Zeitung*, 1896. február 15. IV/4. pp. 62–63.
- [^{xxx}] Herabsetzung der Dienstzeit. *Mittheilungen des Vereines der Lehrerinnen und Erzieherinnen in Österreich*, 1908. január 1. szám, pp. 3–4.
- [^{xxxi}] Quartiergeld der Volks- und Bürgerschullehrerinnen. *Mittheilungen des Vereines der Lehrerinnen und Erzieherinnen in Österreich*, 1908. január. 1. szám, pp. 6–7.